

SYMPOSIUM

DE ONBEGREPEN UNIE

DRIE JONGERENORGANISATIES ONTSTIJGEN DE POLITIEKE WAAN VAN DE DAG

**29 MAART 2014
11.00 - 17.00
LANDELIJK BUREAU GROENLINKS
UTRECHT**

**ANDY KLOM
THOMAS VON DER DUNK
ARNOUT MIJS
DAVE KEATING
ALFRED KLEINKNECHT
EWALD ENGELEN**

GEORGANISEERD DOOR:

**Helling
PROEF**

Symposium 'De onbegrepen Unie' (29 maart 2014)

Wouter Welling, penningmeester van Jong WBS, is dagvoorzitter en opent het symposium met een korte toelichting over de totstandkoming ervan.

Hellingproef kwam samen met Jong WBS om, in aanloop naar de Europese parlementsverkiezingen in mei 2014, gezamenlijk iets te organiseren. Tijdens de vergaderingen kwam de term 'de onbegrepen Unie' naar voren; het idee voor een symposium was geboren. Het gaat vandaag niet over partijstandpunten of macht, maar over het samen voeren van een inhoudelijk debat. Vervolgens werd Route 66 gevonden als partner. Het doel van vandaag: de onbegrepen Unie een piepklein beetje minder onbegrijpelijk te maken.

Het symposium zal er grofweg als volgt uitzien. Plenair wordt aangevangen met twee sprekers die sterk afwijkende meningen over Europa zullen vertolken. Vervolgens vinden er drie deelsessies plaats, met als onderwerpen: democratie, identiteit en economie.

Wouter Welling: 'Het doel van vandaag: de onbegrepen Unie een piepklein beetje minder onbegrijpelijk te maken.'

Eerste plenaire spreker: Andy Klom (hoofd van de vertegenwoordiging van de Europese Commissie in Nederland): Wat is de EU?

Klom: 'Over de vraag: wat is de EU kan ik eindeloos doorgaan. Daarom zal ik eerst toelichten wie ik ben en wat ik doe.'

De Europese Commissie heeft in alle lidstaten een vertegenwoordiging. Klom is hiervan de voorzitter in Nederland. De vertegenwoordiging van de Europese Commissie heeft de volgende taken:

- Communicatie, informatie en evenementen verzorgen over de Europese Unie richting burgers;
- Persvoorlichting geven over de ontwikkelingen in de Unie;
- Een informatiebron te zijn over EU-ontwikkelingen voor de regering en andere belanghebbende instanties in Nederland;
- Namens de Europese Commissie spreken in Nederland;
- Rapporteren aan de Commissie in Brussel over relevante ontwikkelingen in Nederland.

Klom geeft aan een politiek neutraal verhaal te willen vertellen. Die zal hij opsplitsen in drie delen: het verleden (historisch besef), het heden (de *acquis*) en de toekomst (die volgens hem reeds is aangevangen).

Klom stelt de vraag: 'is de Europese Unie onbegrepen of wil Nederland deze niet begrijpen? Het is nog zestig dagen tot de Europese Parlementsverkiezingen, maar de afgelopen vijf jaar hebben we weinig gehoord over de EU in feiten en cijfers. Hoe is dat mogelijk? Nederland is één van de grondleggers van deze EU. Al 60 jaar lang werkt Nederland intensief mee aan het voortbouwen en het verder uitbouwen van de Unie. En dan stellen we nu plots dat we deze Unie niet begrijpen. Daar zet ik een vraagteken bij.'

Andy Klom: 'Is de Europese Unie onbegrepen of wil Nederland deze niet begrijpen?'

1. Het verleden: historisch besef

Klom beperkt zich tot cijfers over het Europese verleden voor de periode tot 1950.

- 200.000 slachtoffers tijdens de Frans-Duitse oorlog, waardoor Frankrijk een revanchistische republiek werd en Duitsland een op uitbreiding gericht keizerrijk;
- 75 jaar burgeroorlogen;
- 39 miljoen slachtoffers in de Eerste Wereldoorlog, of zoals deze in de meeste landen bekend staat: de Grote Oorlog. De meeste slachtoffers waren burgers. Daarna was er een periode van pacifisme (denk aan de Volkenbond/*League of Nations*). Echter, binnen 20 jaar brak de Tweede Wereldoorlog uit.
- 61 miljoen slachtoffers in de Tweede Wereldoorlog.

In totaal is er sprake van ongeveer 100 miljoen slachtoffers. Hieruit is Europa ontstaan: de noodzaak om de voorkomen dat het een derde keer zou gebeuren en de noodzaak om de eeuwige rivalen met elkaar te verzoenen.

Deze morele grondslag werd door de politiek vertaald, *juist* ook richting de economische sectoren. Dit is waarvan we 60 jaar later zeggen: we begrijpen het niet.

2014: een bijzonder jaar

- 100^e verjaardag WOI; begin van waar we het vandaag over hebben;
- 25^e jaar sinds de val van de Berlijnse muur;
- 10^e verjaardag van de uitbreiding van de EU richting Oost-Europa;
- 1e maand van hernieuwde Russische expansie: een volgende ronde?

Daarnaast geeft Klom een bondige opsommingen van de ontwikkeling van de Europese integratie:

- 50'er jaren: oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), waarvan Nederland één van de grondleggers was en een actief participant;
- 60'er jaren: opbouw van de douane-unie en gemeenschappelijke markt; tevens het begin van de Nederlandse welvaart;
- 70'er jaren: lichte Europese crisis, wel veel politieke ambitie, eerste uitbreiding richting het Verenigd Koninkrijk en de eerst directe verkiezingen voor het Europees Parlement waarvan dit jaar de 8^e editie is;
- 80'er jaren: malaise en werkloosheid, uitbreiding van de Gemeenschap met landen die onder dictatuur hadden gezwegen (Spanje, Portugal, Griekenland);
- 90'er jaren: voltooiing interne markt, *made in Holland*: verdrag van Maastricht: de Europese Unie wordt gebaseerd op drie pilaren, aangevuld met Verdrag van Amsterdam;
- 00'er jaren: Verdrag van Nice, poging tot een Europese Grondwet, het Verdrag van Lissabon in december 2009. Het achterliggende idee hiervan was: de hervormingen zijn voor de komende 30 jaar af. De Commissie werd zwakker, het Parlement veel machtiger en ook de Europese Raad werd veel belangrijker.

2. Heden: de *acquis*

Wat is er gecreëerd?

- De Europese Unie is een *rechtsorde*: het is geen samenwerkingsverband bestaande uit afspraken, maar op basis van verdragen en wetten. Het kan haast als constitutionele orde worden gezien.
- De *Europese instellingen*: de Europese Commissie als uitvoerende/executieve macht (als soort regering) en het Europees Parlement en de Europese Raad. Volgens Klom is dit toch wel heel democratisch en heel diplomatiek.

Wat is het alternatief voor deze rechtsorde? Dat zijn 28 lidstaten die het onderling moeten uitvechten. Denk bijvoorbeeld aan de Griekse crisis in 2010 waar de grote landen het eigenlijk onderling wilden besluiten. Dat is sindsdien volgens Klom toch een beetje veranderd.

- De *Europese economie*. Een derde van het bruto nationaal inkomen komt uit export, driekwart daarvan uit de interne markt. Kortom: een kwart van het inkomen komt uit de Europese markt! Van de 100 euro in de portemonnee is er 25 euro dankzij Europa. Dat zorgt ook voor miljoenen banen.
- De *externe handel*: bijna 25% van de wereldeconomie bevindt zich in Europa. Het is een aantrekkelijke markt voor buitenlandse partners. Ook is de onderhandelingspositie veel sterker omdat het 28 lidstaten betreft.
- De *Europese Monetaire Unie (EMU) & de euro*; misschien kan er zelfs gesproken worden van een economische unie. Deze is zeker bedreigd door de bankencrissen e.d., maar uiteindelijk bleken dit lokale crisissen. De Europese partners en instellingen hebben samengewerkt om een grotere crisis te voorkomen.

- De *Europese begroting en het meerjarig financieel kader (MFK)*: er is 69 miljard euro beschikbaar voor een periode van zeven jaar. Er wordt 2,5 jaar over gedaan om samen deze begroting vast te stellen, vandaar dat het voor een langere periode is. 80% van de begroting gaat direct naar lidstaten, 96% wordt geïnvesteerd in lidstaten. Het geld gaat dus voor het overgrote deel terug naar de lidstaten. Dus dat geld gaat terug naar lidstaten.
- De *Europese democratie, een suis generis*. De Europese besluitvormingsprocessen zijn anders dan de Nederlandse. Echter, midden in de besluitvormingsprocedures zitten allemaal rechtstreeks gekozen mensen. Het móét dus niet van Brussel, maar in een democratie krijg je niet altijd je zin.

Andy Klom: 'Midden in de [Europese] besluitvormingsprocedures zitten allemaal rechtstreeks gekozen mensen. Het móét dus niet van Brussel, maar in een democratie krijg je nu eenmaal niet altijd je zin.'

3. De toekomst

De toekomst is volgens Andy Klom al begonnen in 2010:

- De *Europa2020-groeistrategie* is toekomstgericht. Het focust op de groei richting een kenniseconomie: Europa kan niet concurreren op basis van lage lonen of op basisproducten. Er is sprake van slimme groei (kennis), groene groei (investeren in een groene economie) en inclusieve groei (delen met elkaar, Europese solidariteit, zwakkeren helpen met subsidies en projecten, ook in het eigen land).
- De *banken- en schulden crisis*, in Nederland maar heftiger in Cyprus, Griekenland, Spanje, Portugal etc., heeft uiteindelijk tot de oprichting van het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) geleid, ondanks dat de grote landen de crisis eerst onderling op trachtten te lossen.
- Ook is het *Europese Semester* opgericht met als doel economische *governance*, om dergelijke crisissen waar mogelijk te voorkomen (vanuit het mom: "voorkomen is beter dan genezen"). Deze *governance* betekent een vorm van Europees toezicht en coördinatie op de nationale begrotingen van de lidstaten en hun hervormingsbeleid. Dat hervormingsbeleid wordt gebaseerd op de Europa2020-groeistrategie met de daaraan verbonden doelen. De Europese Commissie is toezichthouder en geeft landspecifieke aanbevelingen. Hierin zit ook een stuk begrotingsbeleid: niet boven een tekort van 3% komen. Volgens Klom moet je uiteindelijk misschien richting een federatieve unie, waarbij je met een meerderheid moet kunnen beslissen. De lidstaten blijven natuurlijk aparte landen met eigen culturen.
- De *Europese Parlementsverkiezingen* van 2014 zijn de eerste EP-verkiezingen sinds het Verdrag van Lissabon is geratificeerd. Klom: '*This time it's different.*' Het Europees Parlement mag nu een advies geven aan de Raad over de verkiezingen van de President van de Europese Commissie. Misschien is dit wel het begin van een democratische revolutie in Europa. De regeringen van sommige nationale lidstaten, waaronder Nederland, zijn echter een zware tegenreactie begonnen: zij willen dat de Raad de macht in handen houdt en dat de Europese Commissie blijft zoals die nu is.

De onbegrepen Unie

Klom eindigt met enkele reflectieve vragen:

- Is de Nederlandse visie op de EU anders dan de werkelijkheid?
- Is de EU een eliteproject in de context van de Nederlandse politiek, zonder het goed uit te leggen en te delen met burgers?

In 2008 is een akkoord gesloten om Europa gezamenlijk te communiceren naar de burgers, maar wat doet de Nederlandse overheid hieraan? Weten jullie dat er een paar honderd meter hier vandaan [van het Landelijk Bureau van GroenLinks] een voorlichtingscentrum van de Europese Unie zit?

- Wat wordt er gedaan in het onderwijs, de pers en in de samenleving als geheel als het gaat over informatie over de Europese Unie?
- Wat de feiten en cijfers ook precies zijn, één ding is zeker: de EU zijn we allemaal.

Dagvoorzitter Wouter: het is logisch dat dit betoog allerlei vragen oproept, maar ik wil eerst de volgende spreker het woord geven: Thomas von der Dunk.

Tweede plenaire spreker: (Kritische) reactie Thomas von der Dunk (Columnist de Volkskrant en cultuurhistoricus)

Von der Dunk reageert direct op de vorige spreker. Op basis van het verhaal van Andy Klom is het vreemd dat niet 100% van de mensen Europa steunt. Zijn verhaal kán dus niet het volledig verhaal zijn. Ik wil nu verklaren waarom het enthousiasme bij een groot deel van de Nederlandse bevolking en andere bevolkingen niet zo groot is, en waarom ook mijn enthousiasme voor de Europese integratie drastisch is afgenomen.

Thomas von der Dunk: 'Op basis van het verhaal van Andy Klom is het vreemd dat niet 100% van de mensen Europa steunt. Zijn verhaal kán dus niet het volledige verhaal zijn.'

De euro, Europese "democratie" en het marktdenken

Om te beginnen met de euro: de euro leidt tot eenheidsworst en is te hoog gegrepen. Democratieën in Europa zijn door de euro hard bezig elkaar om zeep te helpen. De zuidelijke landen willen niet meer bezuinigen, en de noordelijke lidstaten willen niet meer geld richting het zuiden zien stromen. De kloof tussen Noord en Zuid neemt toe. Vroeger was de oplossing voor de zuidelijke landen: devalueer de eigen valuta. Dat kan echter niet meer, omdat ze samen met de noordelijke landen in de eurozone zitten. Dit leidt tot een groeiend verzet tegen Brussel in deze landen. In Europa doet het er niet toe wie er is gekozen: er is namelijk geen keuze, er moet bezuinigd worden en anders gaat de geldkraan dicht.

Omgekeerd brengt de democratie Europa om zeep. Vanuit de gedachtegang "wij trekken ons niets aan van Europa" dreigt Europa op te blazen. Daarmee komt ook de euro in gevaar. Ook vanuit het Noorden, omdat zij geen geld meer willen geven aan de Grieken, met wie zij niet solidair zijn.

Op electoraal niveau werkt Europa niet. Er is geen Europees volk of althans niet een volk dat zich als zodanig beschouwd. Je kan formeel democratisch legitieme instituties hebben, maar ze worden door de bevolkingen niet zo gezien. Nederlanders kijken naar de beslissingen van Brussel zoals de Basken kijken naar de beslissingen van Madrid. Het wordt niet als legitiem ervaren.

Solidariteit werkt alleen als je van anderen denkt dat zij op dezelfde wijze omgaan met geld als jijzelf. Er wordt gedacht dat de zuidelijke landen niet goed met geld omgaan en dus is er geen solidariteit. Dat valt niet weg te moffelen met een prachtig verhaal over formele democratische instituties.

De grote verschillen ontstaan met name doordat Europa veel te veel een markt is, zonder sociale voorwaarden. Hierdoor gaan landen met elkaar concurreren. Europa is daardoor ook een argument geweest voor het afbreken van de verzorgingsstaat: het moet van Europa, en het moet door de globalisering. Het resultaat is meestal goed voor hoogopgeleiden, maar slecht voor laagopgeleiden.

Op het moment van het referendum over de Europese Grondwet in Frankrijk en Nederland besloot een autofabriek in Frankrijk het werk te verplaatsen naar Roemenië. Het personeel mocht mee, maar alleen als ze Roemeens loon wilden krijgen. Dat gold niet voor het topmanagement; die regelden hoge bonussen voor zichzelf. U kunt raden wat deze Franse laagopgeleiden stemden bij het

referendum over de Europese Unie. Landen worden kortweg tegenover elkaar uitgespeeld. Belastingen worden vooral opgehoest door normale burgers, en de top parasiteert hierop.

Weekers wilde daar weinig aan doen omdat Nederland hier wel bij vaart. Dat ondermijnt op den duur de democratische basis en het besef van solidariteit in de Europese Unie. Politici hebben nog geen begin van een oplossing.

Het Europese buitenlandse beleid, of het gebrek daaraan

Op het gebied van buitenlands beleid lukt het Europa zelden om met één mond te spreken. Kijk bijvoorbeeld naar de huidige situatie in Oekraïne. Oost-Europese landen willen meer actie tegen de Russische agressie, maar dit conflicteert met de economische belangen van de West-Europese landen, met het Verenigd Koninkrijk voorop. Het Verenigd Koninkrijk is een verlengstuk van The City, de gifzwam van West-Europa die verdedigd wordt door Cameron. Er wordt wel gesproken over sancties, maar er werd direct aangegeven dat we met economische sancties in eigen vlees snijden. Denk bijvoorbeeld aan de afhankelijkheid van Russische gasleveranties. Met het oog op de Europese Parlementsverkiezingen durft men geen vuist te maken tegenover Rusland. Afgezien van de vraag of dat in het geval van de Krim überhaupt terecht zou zijn.

Er zijn meer casussen waarbij het Europa niet lukt om op één lijn te komen. Joegoslavië (oude banden met Servië), Libië (oude koloniale banden van Italië), Irak (Blair en Schröder stonden tegenover elkaar, samenhangend met de eigen nationale geschiedenis en in feite teruggaand tot Karel de Grote. Het Engelse trauma van München 1938 speelde mee, wat inhoudt: nooit meer zwichten voor een dictator. Dit stond tegenover het Duitse trauma: nooit meer loze oorlogen. Het duur generaties voordat dergelijke sentimenten verdwijnen).

En nu dus opnieuw met Oekraïne. De benadering van de EU en het IMF richting Oekraïne kan ik alleen maar beschrijven met: *extremus matus an instinktlosigkeit*. Het IMF wil Oekraïne doen hervormen (overheidsuitgaven omlaag etc.). De boodschap is dus: eerst moet het voor de burgers een hoop slechter gaan, voordat verdere toenadering tot de Europese Unie kan plaatsvinden. Over vijf jaar zullen er verkiezingen plaatsvinden in Oekraïne. Je kan nu al raden wie dat gaat winnen. Dat is een groot manco in Europa: dit volstrekt gebrek aan politiek benul en instinct. Europa wordt geregeerd met het dogma van de vrije markt: een technische en formalistische benadering.

Thomas von der Dunk: 'Een groot manco in Europa is een volstrekt gebrek aan politiek benul en instinct.'

Het Europese project

Na de twee Wereldoorlogen was Europa een politiek project. Volgens Nederland is het echter vooral een economische project. Om Benjamin Franklin te citeren: *'Holland is not a nation, but a shop'*. In de praktijk is Europa een politiek project met economische middelen, maar dat is wat anders dan een economisch project.

De Europese samenwerking was een poging om oorlog te voorkomen door bepaalde zaken (te beginnen met de kolen- en staalsectoren) intrinsiek met elkaar te verknopen. In de praktijk roept het echter neonationalisme op. Oude clichés van Grieken over Duitsers en vice versa worden zo juist opgeroepen.

Wat men in Europa onvoldoende beseft, is het wankel evenwicht dat bestaat tussen de federatie, de natiestaten en de regio's daarbinnen. Ook Nederland toont daarvoor een traditioneel onbegrip. Dit hangt samen met het idee dat Nederland "af" is: er is geen separatisme en geen irredentisme. In Nederland is bijvoorbeeld geen serieuze beweging die Nederland uit wil breiden met Vlaanderen. Binnen eigen grenzen is Nederland dus eigenlijk heel gelukkig. Maar Nederland is een uitzondering. Voor heel veel landen geldt dat niet. Verabsolutering van de bestaande grenzen is in dat opzicht een gevaar. Europa heeft een nuttige bijdrage geleverd aan de relativering van landsgrenzen, waardoor de steun voor Europa in bijvoorbeeld Ierland groot is.

Iemand die daar weinig begrip voor heeft is Barroso, de voorzitter van de Europese Commissie. Portugal is het enige land in Europa dat geen linguïstische afwijkingen kent. Het is sinds de Reconquista qua landsgrenzen ongewijzigd, waarbij de fysieke geografie overigens ook heeft geholpen. Bij andere landen zijn interne grenzen echter hardnekkig. Daar moet rekening mee worden gehouden. Het is niet toevallig dat de twee meest centralistische staten Spanje en Frankrijk na De Gaulle en Franco weer te maken kregen met regionale oplevingen.

De gemeenschappelijke markt dwingt echter een eenheidsworst af. Eigenlijk moet je Engels spreken om internationaal mee te kunnen doen. Wij Nederlanders doen daar niet moeilijk over, maar in alle andere landen houdt men veel meer vast aan de eigen taal. Maar denk ook aan afkeer tegen regeltjes vanuit Brussel bijvoorbeeld over bieren, kazen etc.

Kijken naar Amerika?

De kern van het probleem is dat er altijd naar de VS wordt gekeken als voorbeeld. Maar Europa is geen Amerika. In Amerika verhuist men gemakkelijk voor een andere baan. Europa is het land van het voorvaderlijk kasteel; Amerika het land van de huiskarren.

Een goed voorbeeld komt uit *In Europa* van Geert Mak. Hij praat met een plaatselijke boer in Joegoslavië, die zegt: 'hier ben ik geboren, dus hier ga ik dood'. Europa is geen continent, of wij zien onszelf niet zo, als een land van migranten. Amerikanen wel.

De twee grootste federasten zijn Van Rompuy en Verhofstadt. Op zich niet onlogisch: een Europese federatie is een goede vervanging voor België, want die komen er onderling niet uit. Maar: als je er niet in slaagt om de Vlamingen ervan te overtuigen om solidair te zijn met de Walen, met wie ze alles gemeen hebben behalve de taal, dacht je dan dat je ze ervan kan overtuigen solidair te zijn met de Grieken?

Een laatste groot verschil tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten is de geschiedenis. Bij de aanvaardingsspeech van Obama in 2009 verwachtte iedereen een verhaal over segregatie. Obama zei echter: het verleden is jammer, maar je moet naar voren kijken.

Ongeveer op hetzelfde moment daagde Griekenland Macedonië voor het Internationaal Hof over de vraag: van wie is Alexander de Grote. Zolang Europa geen antwoord geeft op het oude zeer gaat het mis. En ik vrees dat het misgaat.

Discussie met de zaal

Wouter geeft Andy Klom de gelegenheid om te reageren op het betoog van Von der Dunk.

Klom reageert puntsgewijs:

- De euro als opgedrongen eenheidsworst, die tegen de economische belangen van de lidstaten in zou gaan. Als dit waar zou zijn, hoe komt het dat dan dat lidstaten strijden voor de instandhouding van de euro?
- Het lukt niet om een gezamenlijk Europees buitenlands beleid op te zetten. De EU kent tegenwoordig een Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid: Catherine Ashton. Zij wordt echter consistent tegengewerkt door de geliefde 28 lidstaten. Europa is geopolitiek zwak, omdat de soevereine lidstaten daar de leiding willen houden.
- Europa als politiek project: in Nederland wordt het Europese project inderdaad als een economisch project gezien. Klom sprak in januari bij een HAVO5-klas in Nijkerk. Zij hadden geen enkele belangstelling voor Europa: "in de Gouden Eeuw hadden we toch ook handel?". Klom: "Ja, maar dan met kanonnen en het uitroeien van de inheemse bevolking. Nu is het resultaat voor beide zijden positief."
- Europa roept neonationalisme op: Europa bestaat niet, want we zijn samen Europa. We treden alleen niet als zodanig op. Het moet beter uitgelegd worden. Daarvan zie je resultaten.
- Nederland als uitzondering in Europa als het gaat om de landsgrenzen. Dat klopt. Echter, je kan Barroso niet verwijten dat hij hier niets over zegt. Hij heeft te maken met 28 soevereine lidstaten en kan niets zeggen dat één van deze landen schaadt. Op democratische wijze moet worden besloten over het al dan niet los van elkaar doorgaan.

Andy Klom: 'Europa is geopolitiek zwak, omdat de soevereine lidstaten daar de leiding willen houden.'

Vervolgens is er ruimte voor deelnemers in de zaal om vragen te stellen.

Aan Andy Klom: U heeft gezegd de macht van Europa te willen vergroten, bijvoorbeeld door het afschaffen van het vetorecht. Het hebben van een democratische machtsstructuur is echter geen garantie voor democratie. Daarvoor is publiek debat nodig gevolgd door verkiezingen. Zoveel mogelijk mensen moeten daarbij vertegenwoordigd zijn. Tegelijkertijd geeft u aan dat Europa niet bestaat. Publiek debat over Europa en de Europese besluitvorming is er bijna niet. Ja, er is een voorlichtingscentrum, maar we kunnen ook stellen dat macht pas legitiem is als de macht democratisch is.

Klom: Klom wil eerst ingaan op het (gebrek aan) debat. De Europese Commissie voert sinds 2012 burgerdebatten in de 28 lidstaten. Klom is zelf de afgelopen negen maanden op diverse locaties in Nederland geweest om te debatteren. Juist om met mensen zoals vandaag te spreken over deze ideeën. De Nederlandse overheid en politiek wil niet meedoen. Dit soort debatjes in lokaaltjes worden als ouders gezien; dat moet gebeuren via modernere middelen als sociale media. Een groot deel van de verantwoordelijkheid voor communicatie en debat over de EU ligt echter bij de nationale lidstaten. In Den Haag zitten 80.000 rijksambtenaren, maar die doen niet mee. Klom moet het doen met 20 collega's.

Dan over de democratie, die niet democratisch zou zijn. Alle lidstaten hebben deze situatie

goedgekeurd. Het Europees Parlement heeft nu al vijf jaar lang meer macht en oefent deze ook uit. Volgens sommigen moeten deze macht terug naar Den Haag. Maar hoe wil je dat doen? En als we naar binnen kijken: we hebben net de gemeenteraadsverkiezingen gehad, met opvallende resultaten. Zal dit echter betekenen dat we een andere burgemeester in Amsterdam krijgen? En gaat Leefbaar de burgemeester van Rotterdam leveren?

Von der Dunk wil hierop reageren, maar stapt eerst terug naar de legitimiteitskwestie wat betreft landsgrenzen. Von der Dunk stelt dat als de Friezen zich willen afscheiden, hij de laatste zou zijn om een leger te sturen in een poging dat te voorkomen. Grenzen zijn ontstaan door tijdsgebonden gebeurtenissen en zijn dus relatief. Het is niet duurzaam, ook niet voor bijvoorbeeld de Krim, om tegen de duidelijke wil van de democratische meerderheid van de bevolking, om bij een land te blijven waar zij niet bij willen horen. Dat kan namelijk alleen in een dictatuur. Een simpele kwestie van zelfbeschikkingsrecht.

Wat betreft de Europese democratie: het antwoord van Andy Klom vond ik iets te gemakzuchtig. Er is formeel sprake van democratische legitimiteit, die wordt niet als zodanig ervaren, maar vervolgens moeten we er gewoon mee doorgaan. Die negen debatten in het land zullen er niet voor zorgen dat de Europese democratie in het gehele land wordt gevoeld.

Klom: Wij willen het debat uitbreiden, maar dat wordt onderdrukt in Nederland. Daar kan ik niets aan doen.

Von der Dunk: Maar u werkt er wel voor.

Klom: De legitimiteit van het Europees Parlement wordt ondergraven door wat er in Nederland gebeurt.

Von der Dunk: Moet u er dan niet meer een statement van maken, als ambtenaren? Want u krijgt vervolgens kritiek over u heen. Wilt u geen druk uitoefenen op de regeringsleiders, zodat zij zich hier ook mee bezig gaan houden?

Klom: Ambtenaren zijn alleen uitvoerders. Regeringsbesluiten zijn politieke besluiten. Wij zoeken het debat op in Nederland voor onze Europese werkgever, maar worden tegengewerkt door onze Nederlandse collega's.

Von der Dunk: Het is inderdaad fout dat er geen debat wordt gevoerd. Stel dat het Europees Parlement bij meerderheid besluit dat de Nederlandse belastinginkomsten worden gedeeld met Griekse. Legitimiteit blijft een probleem. En dat blijft een politiek probleem.

Aan Von der Dunk: een vraag over sentiment. Europa wordt als een ver-van-mijn-bedshow ervaren. Dit sentiment wat nu heerst kan ook veranderen. Moeten we niet een meer genuanceerde boodschap in het sentiment aanbrengen, door bijvoorbeeld ook het morele ideaal van Europa in het sentiment te verwerken in plaats van te focussen op het economische aspect van Europa?

Von der Dunk: Dat is heel mooi gezegd, maar het is moeilijk om sentimenten te veranderen. Die hebben diepe wortels. Denk bijvoorbeeld aan het langdurige anti-Duitse sentiment, of het anti-Hollandse sentiment in Limburg.

Aan Klom: U zei een apolitek verhaal te willen vertellen. U presenteert het als een objectief verhaal. Het was echter wel degelijk politiek getint.

Een politiek verhaal moet je aan een politicus vragen. Ik word als ambtenaar benoemd. Ik kan dus ook niet politiek debatteren. De verkiezingen komen eraan en ik moet oppassen dat ik geen politieke statements maak of meningen geef over politici. Ik geef inzichten die uit een boek gehaald kunnen worden en niet per se politiek gekleurd zijn. Ambtenaren zijn apolitek, wat niet betekent dat ik als ambassadeur van de Europese Commissie in Nederland geen statements kan maken.

Het is wel een politiek verhaal wat u geeft, maar dat is gewoon het verhaal dat u moet geven van de Europese Commissie. Er bestaat geen apolitek verhaal, dus ook geen apolitek Europees verhaal. Maar als ambtenaar mag u alleen vertellen wat is goedgekeurd door de chef.

Aan Von der Dunk: Ik ben het met u eens dat de kern van het probleem in het marktdenken zit. Vanwege de schaal biedt de EU echter wel de mogelijkheid om iets te betekenen, om dingen te veranderen, waar dat losse landen bij voorbaat niet lukt. Denk aan het opboksen tegen multinationals als Shell. Daarnaast kunnen mensen zich zowel Amsterdammer, Nederlanders en Europeaan tegelijk voelen. U benoemt alleen de problemen. Kunt u ook in oplossingen denken in plaats van in problemen?

Deelnemer aan Von der Dunk: 'Kunt u ook in oplossingen denken in plaats van in problemen?'

Von der Dunk: Het dilemma en de paradox zitten erin dat veel op Europees niveau op te lossen is, maar dat dit wordt geblokkeerd door diverse Europese lidstaten met het Verenigd Koninkrijk voorop. Hiervoor zie ik geen oplossing. Ik had gehoopt dat na de kredietcrisis maatregelen waren ingesteld, maar dat is niet gebeurd. Het gegraai en de bonuscultuur gaan gewoon door.

Pitches werkgroepen

Na de twee plenaire sprekers en de discussie met de zaal hebben de deelnemers zich over drie groepen verdeeld. Deze drie deelsessies hadden als thema's: democratie, identiteit en economie. De verslagen van deze deelsessies zullen apart worden gepubliceerd. Hier volgt een verslag van de pitches die deelnemers uit de deelsessies plenair hebben gehouden.

Democratie

Het grootst geconstateerde probleem is de afstand tussen de Europese politiek en de Europese burger. Dit is één van de oorzaken van het gebrek aan legitimiteit van de Europese instellingen. Verder dient het subsidiariteitsprincipe te worden gehandhaafd. Daarnaast moet Europa worden gepolitiseerd, zodat het daadwerkelijk gaat over thema's die op Europees niveau een rol spelen. Dat zal ook leiden tot meer aandacht voor de Europese politici die erover gaan, en wellicht ook tot meer/betere Europese politici.

Ook het anders organiseren van de Europese Parlementsverkiezingen is als idee geopperd. Deze kunnen bijvoorbeeld op regionaal niveau worden georganiseerd met districten die een Europees Parlements lid afvaardigen. Dit Parlements lid houdt vervolgens nauw contact met dat district. Zo komt de dialoog beter tot stand. Landen moeten zelf kunnen bepalen hoe de verkiezingen worden georganiseerd. Daarvoor zal het Verdrag van Lissabon moeten worden opengebroken.

Hieruit komt tot slot één fundamentele vraag voort: het anders organiseren van verkiezingen helpt niet bij het creëren van een Europees demos of doet daar zelfs afbreuk aan. De vraag is dan of er een Europees demos bestaat, en of we dat willen.

Identiteit

Twee vragen stonden centraal in deze sessie:

1. Willen we een Europese identiteit?
 - Ja, een Europese identiteit moet worden gecreëerd en dat moet *bottom-up* plaatsvinden.
2. Hoe creëren we een Europese identiteit?
 - Het vinden van een gemeenschappelijke 'tegenstander' draagt bij aan het creëren van een zelfbeeld en een eigen identiteit;
 - Het benadrukken van gemeenschappelijke belangen: democratie, tolerantie/mensenrechten, nadruk op logica en de rede, nadruk op de gemeenschappelijke achtergrond;
 - Beter communiceren wat de voordelen zijn van de Europese samenwerking aan de burgers.

Economie

Alfred Kleinknecht heeft in deze deelsessie het marktfalen uiteengezet, ontstaan door het speculeren van banken. Het overheersende idee is echter dat de crisis is ontstaan door de Grieken, Spanjaarden en andere zuidelijke Eurolanden waardoor wordt gegrepen naar oplossingen als een kleinere staat die moet bezuinigen. Kleinknecht bepleit juist meer consumptie in Duitsland en Nederland. De vakbeweging moet meer op Europees niveau gaan opereren: loonmatiging in het zuiden en hardere eisen in het noorden. Ook moet de ECB de ruimte krijgen om door middel van monetaire verruiming de staatsschuld op te kopen.

Op bovengenoemde verhaal hebben de deelnemers van deze deelsessie aangesloten. Zij zijn het eens geworden over de volgende punten:

- Strakkere financiële regulering;
- Het kwijtschelden van schulden, want deze verhinderen momenteel dat er wordt geïnvesteerd;
- Het mandaat van de ECB moet worden verruimd. De bank moet als doelstelling in haar taakopvatting opnemen dat werkgelegenheid moet worden bevorderd. Dit moet op gelijke hoogte komen te staan met de taak van inflatiebestrijding;
- Het bestrijden van inkomensongelijkheid;
- Het creëren van een bankenunie.

Wrap-up: eindlezing Ewald Engelen (financieel geograaf en publicist; lijstduwer voor de Partij voor de Dieren bij de Europese Parlementsverkiezingen 2014)

Engelen opent zijn betoog met de constatering dat Europa bij een aantal jonge mensen voldoende leeft, gezien de opkomst op het symposium – en dat op een zonnige zaterdag.

Over de drie pitches stelt Engelen kort maar krachtig: het is allemaal illusiepolitiek. De pro-Europese partijen hebben de neiging om Europa en het Europese idee te zien als projectiescherm van eigen idealen. Deze projecties wil hij vergelijken met de werkelijkheid van Europa. De belangen van de banken en grootbedrijven zitten zo verknopen in de EU, dat dit alleen kan worden verholpen met een nucleaire electorale bom. Ga dus vooral niet D66, PvdA of GroenLinks stemmen.

Ewald Engelen: 'De belangen van de banken en grootbedrijven zitten zo verknopen in de EU, dat dit alleen kan worden verholpen met een nucleaire electorale bom. Ga dus vooral niet D66, PvdA of GroenLinks stemmen.'

Engelen gaat vervolgens nader in op de drie deelsessies:

Identiteit:

Uit de literatuur over nationalisme en identiteiten blijkt dat deze identiteiten zijn geconstrueerd. Dat wekt de suggestie dat dit ook op Europees niveau moet kunnen. Dit is echter niet het geval: uit dezelfde literatuur blijkt dat identiteitsvorming ongelofelijk ingewikkeld is – ook op nationaal niveau. Dit vond vaak plaats in de context van staatsvorming, waarbij een bureaucratisch apparaat werd opgebouwd. Een gedeelde nationale identiteit was nodig om ervoor te zorgen dat alle burgers hun belastingen gingen betalen, zonder dat daar altijd een agent naast moest staan. Een mate van 'vernatuurlijke identiteit' is hiervoor nodig. Deze vorm van solidariteit en lotsgemeenschap is in Europa ver te zoeken.

Democratie:

In de deelsessie over de Europese democratie zijn electorale arrangementen geconstrueerd, waardoor parlementsleden op de één of andere wijze een verantwoordingsplicht krijgen met een deel van het electoraat. Er zijn veel varianties op dit soort arrangementen in de literatuur voorhanden, met dezelfde doelstelling: het verbeteren van de legitimiteit van de communautaire Europese instellingen. Dit moeten we ook vooral blijven proberen.

Eén ding wordt vergeten: de EU staat los van de EMU. In de EU kunnen dergelijke democratische experimenten prima worden uitgevoerd. Maar de EMU gaat sinds uitbreken van de crisis één kant op: centralisatie. En dat loopt langs intergouvernementele lijnen! Wat er is opgetuigd sinds de crisis is dus geen verdere stap richting democratisering van de instituties. Nee: het zijn stappen richting een "ontdemocratisering" van de Europese instituties.

Economie:

Over deze deelsessie kan Engelen kort zijn: hij is het 100% eens met alles wat er is gezegd.

Fantasie versus werkelijkheid

Daarmee komt Engelen uit over fantasie versus werkelijkheid. In de literatuur en bij politieke partijen worden prachtige ideeën gegeven over hoe je de sociale component van de Europese Unie kunt uitwerken, die gelijkwaardig zou moeten worden aan de economische component. Europese leiders hebben hun mond vol van werkgelegenheidsprojecten, maar in de werkelijkheid zijn dat niet eens druppels op een gloeiende plaat: het is mist op een gloeiende plaat.

Landen als Portugal en Griekenland moeten nu fors bezuinigen, afgedwongen door de trojka, en gaan hierdoor helemaal kapot. Het is verbijsterend dat bij de evaluatie van de trojka het IMF het lef heeft gehad te zeggen dat Griekenland te lang onder ingrepen van het IMF is uitgekomen, omdat dit niet mocht van de Europese Commissie. De Europese Commissie heeft in dezelfde evaluatie geconstateerd dat er niets mis was met het beleid dat in Griekenland is gevoerd. Volgens Engelen is hierdoor de eurocrisis alleen maar ernstiger gemaakt. De crediteuren zijn buiten schot gebleven, terwijl de debiteuren blijven bloeden.

Waarom heeft de trojka er niet voor gezorgd dat de magnaten aangepakt kunnen worden? Banken en rijken zijn grotendeels buiten schot gebleven. Ook Nederland als *taks transfer haven* wordt niet aangepakt. Waarom richt de focus van de trojka zich alleen maar op verdere flexibilisering van de arbeidsmarkt? D66 is voor, GroenLinks was voor onder Halsema (onder Van Ojik niet meer) en van de PvdA weet Engelen het niet meer. Dat betekent dat de institutionele structuur zodanig aangepast wordt, dat de factor arbeid in de machtsbalans tussen arbeid en kapitaal verslechtert. Dat is een proces dat in de context van de Europese crisis op alle lidstaten is losgelaten: één grote *race to the bottom*. De loonkosten in alle EMU-lidstaten moeten naar beneden en de ontslagbescherming moet worden verslechterd. Hierdoor wordt de mogelijkheid van de factor arbeid om tegenwicht te bieden tegen de factor kapitaal verslechterd.

Ewald Engelen: 'Dat is een proces dat in de context van de Europese crisis op alle lidstaten is losgelaten: één grote race to the bottom.'

Bij een aantal politieke partijen die hier gerepresenteerd zijn, treft Engelen de volgende redenering aan: het is nu eenmaal de werkelijkheid dat kapitaal de grenzen overschrijdt, waardoor beschermingsconstructies voor arbeid die op nationaal niveau zijn opgezet in afnemende mate effectief zijn en dus moeten deze beschermingsconstructies op supranationaal niveau worden ingesteld. Ook dat is illusiepolitiek. Ten eerste: Europa is geen nieuw beest waarmee we erin geslaagd zijn de *raison d'état* te boven te komen. Kijk naar de geschiedenis van de 20e eeuw en begin te lezen met *The Sleepwalkers* van Chris Clark: een prachtig boek dat laat zien dat de Eerste Wereldoorlog niet is begonnen door Duitsland, maar is afgedwongen door de bereidheid van Frankrijk om Rusland ten koste van alle te steunen. Lees daarna Keynes' *The Economic Consequences of the Peace*. Hieruit blijkt dat het de Fransen maar om één ding te doen was: de machtige Duitsers met hun grote economie moest terug worden gesneden naar de maat die het in 1870 had. Na de Tweede Wereldoorlog komt de Gaulle met het plan om Duitsland te reduceren tot een agrarische economie, om ervoor te zorgen dat de relatieve positie van Frankrijk ten opzichte van Duitsland tot in de verre toekomst verbeterd zou worden. Na de val van de Muur was er wederom een poging van Frankrijk om greep te krijgen op de economische macht van Duitsland: ditmaal via het monetaire instrument. Het lukte allemaal niet. Je moet echter constateren dat we weer te maken hebben met een "grotelandendemocratie". Het is afhankelijk van de bereidheid van Duitsland of er een volgende

stap wordt gezet om verdere escalatie van de crisis te voorkomen. Vergeet het idee dat je te maken hebt met een nieuwe politieke identiteit, waarin deze geschiedenis geen rol meer speelt. Deze geschiedenis is dominant aanwezig in het huidige politieke project. Ook is deze constructie niet in het beton gegrift. Duitsland zou het kunnen laten vallen, als dat voor Duitsland noodzakelijk is.

Een andere illusie die in ieder geval bij GroenLinks en de PvdA leeft, is dat het economisch beleid dat de EU voert kan worden aangepast. Dit beleid komt voort uit specifieke economische ideologieën. *Supply-side* monetarisme staat haaks op het keynesianisme. Dit monetarisme zit diep in de haarvaten van de Europese Unie. Engelen denkt dat het politiek onmogelijk is om het DNA van de EU te veranderen. De PvdA en GroenLinks zijn in het totaalplaatje een minderheid. De meerderheid is christendemocratisch of neoliberaal. Die menen dat we op de juiste weg zitten. Als de verkiezingen onmiddellijk na het uitbarsten van de eurocrisis hadden plaatsgevonden, had er een verruiming plaatsgevonden op het gebied van begrotingsbeleid. In Europa is met beide handen op de rug de crisis bestreden, waardoor we nog steeds niet boven het niveau van 2008 uit zijn.

Het had anders gekund en dat is politiek verwijtbaar handelen geweest. Zowel de monetaire als de politieke autoriteiten hadden destijds moeten aandringen op onconventioneel monetair beleid. De uitkomst is grotere krimp dan noodzakelijk is geweest en hogere werkloosheid met name onder jongeren. Zeker met de stijgende vergrijzingskosten in het vooruitschiet is dit funest. De komende maanden kunnen we echter een eindeloze goednieuwsshot verwachten; eind 2015 zou de ellende voorbij zijn. Dit alleen maar om te verdoezelen dat er sprake was van het falen van monetair beleid en begrotingsbeleid. Om nog maar niet over het bancaire beleid te spreken.

De enige manier om echt iets te veranderen is op 22 mei 2014 een electorale nucleaire bom op het Europees establishment te laten vallen. *Disclosure*: ik ben lijstduwer voor de Partij voor de Dieren.

Ewald Engelen: 'De enige manier om echt iets te veranderen is op 22 mei 2014 een electorale nucleaire bom op het Europees establishment te laten vallen. Disclosure: ik ben lijstduwer voor de Partij voor de Dieren.'

Discussie met de zaal

Wouter opent met de eerste vraag: 'Je citeerde dat ideologie voor jou een framework is, dat niets met de empirie te maken heeft. Als ik dit verhaal hoor, begin ik haast te twijfelen aan mijn eigen ideologie die me hier gebracht heeft. Je zegt eigenlijk dat we ideologie moeten laten varen. Alan Greenspan zei ooit dat je de complexe wereld zonder ideologie niet kan begrijpen, en zeker de economische wereld niet. Is dan niet het probleem dat we de ideologie niet goed tot uiting brengen en in werking stellen? En dat de scepsis bij jou is doorgeduwd?'

Engelen: Ik wil hierbij het onderscheid tussen de EU en de EMU benadrukken, met name de EMU zoals ontstaan na de crisis. De EMU is voortgebouwd op het verkeerde idee, namelijk: dat de crisis te maken had met publieke schulden. Het lag echter grotendeels aan private schulden. De consequentie hiervan is dat lidstaten met elkaar hebben besloten de eisen van het Verdrag van Maastricht te gaan handhaven en dat hiervoor een sanctioneringsapparaat wordt opgetuigd.

Het onjuiste verhaal over de aard van de economische crisis is zodoende ontaardt in een proces dat zijn eigen politieke feiten creëert. Je zou willen dat er meer begrotingsruimte komt bij de overheden die lid zijn van de EMU. Maar die ruimte is er niet meer door de genomen maatregelen. Dus: er

wordt doorgedaan op hetzelfde pad, waarbij wordt gezegd dat er licht aan het einde van de tunnel is. Het is vooral hopen dat we er uiteindelijk uitkomen door de exportsector.

Deelnemer: U verwijt ons naïviteit en illusies. Maar ik hoor niets over oplossingen.

Engelen: Ik heb geen oplossingen.

Deelnemer: Het gaat om een verhaal van arbeid tegen kapitaal. Een vlucht naar de natiestaat gaat niets oplossen. Op de Europese schaal zouden we een vuist kunnen maken tegen multinationals en het bankwezen. Dus nogmaals de vraag: wat zijn uw oplossingen?

Engelen: Ik heb geen oplossingen en ik verwijt de problemen aan de mensen die de EMU bedacht hebben. Zij hebben ons met dit vreselijke dilemma geconfronteerd. We kunnen de euro nu niet ontvlechten. Want dat zou mijn oplossingen zijn: van de euro afkomen. Dat kan nu niet: dan creëert je een economische armageddon. Het enige wat ons dwingt voort te gaan op vervolmaking van de politieke unie is dit armageddonverhaal. Dat is toch te erg voor woorden? De reden dat we dit doen is omdat we niet terug kunnen? Zoals mijn oma zei: doe je een pissebed weg, dan krijg je een kakkerlak terug.

Daarnaast vindt er nog veel plaats op het nationale niveau, bijvoorbeeld loonafspraken. Daar moet dus ook de vuist tegen het kapitaal zitten. Ook de financiële regels die het kapitaal versterken moeten op nationaal niveau worden aangepast.

Deelnemer: Wat is de oplossing van de Partij voor de Dieren?

Engelen: De PvdD wijst het arrangement zoals dat is opgetuigd af. De partij stelt dat het beleid dat wordt uitgevoerd onder "EMU 2.0" faliekant verkeerd is. Ze wil dat er onderzoek wordt gedaan naar de mogelijkheid om met zo min mogelijk schade van de EMU af te komen. In mijn ogen is het beste moment als je er niet meer vanaf *hoeft* te komen.

Deelnemer: 'Geldt een stem op de Partij voor de Dieren ook als politieke bom?'

*Engelen: 'Dat verwacht ik niet. Die politieke bom is een stem op de PVV en de SP.
En als ik heel eerlijk ben, wil ik dat die politieke bom gaat vallen.'*

Deelnemer: Geldt een stem op de Partij voor de Dieren ook als politieke bom?

Engelen: Dat verwacht ik niet. Die politieke bom is een stem op de PVV en de SP. En als ik heel eerlijk ben, wil ik dat dit politieke bom gaat vallen. Ik hoop op groot verlies voor de middenpartijen, teneinde duidelijk te maken dat het beleid dat de afgelopen vier jaar is gesteund faliekant verkeerd was. Ik heb deze aversie met name jegens de PvdA. Ik vind het jammer dat de PvdA in zee is gegaan met de VVD, waaruit dit kabinet is ontstaan, dat zich heeft gebonden aan de 3%-norm waarmee de recessie nodeloos 1,5 jaar is verlengd en de werkloosheid is toegenomen.